

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)
A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 42. szám
2000 augusztus

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívtottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

*****

Augusztus Könyörgés az örmény liturgiából

Szép ünnepek vannak ebben a hónapban. 6-án Urunk színeváltozása (örményül: vartavar), 15-én Nagyboldogasszony, s 20-án Szent István király. Hogy igazán, szépen és jól ünnepeljünk, ehhez is kell a háborítatlanság, a béke.

"A békesség angyalát, lelkünk őrzőjét kérjük az Úrtól! - Add meg, Uram!"

Egyházunk tanítja, hogy Isten mindenki mellé rendelt őrangyalt, egyes teológusok véleménye szerint vannak őrangyalaik a nemzeteknek, az országoknak, sőt egyes közösségeknek is. Az Úr törődik velünk, ám ezt nekünk kérnünk kell.

Dr. Sasvári László

*****

"Társaink, barátaink, szövetségeseink"

Két idézet Szakács Endre bonchidai plébános beszédéből, amelyet 2000. július 1-én mondott Szamosújváron, Világosító Szent Gergely emléknapján, Szentháromság ünnepén.

"Gyermekkoromban, odahaza Csíkban, pontosabban neveltetésem szomszéd falujában, Csíkszépvízen találkoztam először az örménységgel. Aztán nagyszombeni szolgálati időm alatt az ottani ferences templomban nevezte nevén, a jobb mellékoltáron ábrázolt örmények védőszentjét, Világosító Szent Gergelyt a Gyimesekből származó orsolyita Magdolna apáca, aki már több mint harminc éve a ferenceseknél szolgál. Aztán következett az új szolgálati helyem, Bonchida, ahol gondviselésből és nektek is köszönhetően sokkal közelebbi és szorosabb kapcsolatba kerültem az örményekkel. Désen úgy, mint Magyarországon és Széken is láttam olyan oltárképeket, melyek Világosító Szent Gergelyt ábrázolják."

"Nagyon sok mindenben példát adott nekünk Világosító Szent Gergely. Fontos feladatot teljesített akkor, amikor a kereszténység révén kialakította az egészséges közszellemet. Ez jelenleg is feladat! Következtesen dolgozni a jóért, lelkiismeretesen teljesítve állapotbeli kötelességeinket! A rossz mindig rombol. Figyeljük csak meg, hogy a gyenge jelleműek, vagy

a jellemükben még ki nem fejlődöttek csatlakoznak a romboló, széthúzó erőkhöz. Az ajándékba kapott hit megőrzése, Isten és az Anyaszentegyház parancsainak lelkiismeretes betartása a záloga annak, hogy világosságban éljünk, Szent Fölségének áldott jelenlétében."

*****

Ismerjük meg kincses városunkat

2000. Július 20-25. Honismereti tábor

"Mire jó a vakáció? - benézni a fűszálak közé, kopogtatni a csigaház ajtaján, lekottázni a csízek, pinyek, stiglicék énekét, megnézni, mi van a pásztortáskában, megszámolni a hazafelé ballagó báránnyelvényeket..."

Gyűjteni, gyűjteni az emlékeket, mint a sokféle színes lepke, hogy a téli napok fehérségében, ha ott ültök a lecke füzet mellett, egyenként felrepüljenek..."

Bálint Tibor

"Ismerjük meg Kincses Városunkat" a jeligeje az "Arménia" Örménymagyar Baráti Társaság, a Pro Armenia és a Téka Alapítvány kezdeményezésének, amely szerint szamosújvári gyermekeket és ifjakat táboroztatunk a kolozsvári székházban, udvarán és kertjében.

Az ötletet id. Aján Gerőtől vettük át, aki már évek óta törekszik arra, hogy gyermekeink ismereteit nyaralással, táboroztatással egybekötve bővítsék.

Az első csoport július 20-25 között tartózkodott Kolozsváron. A gyermekek az 51. Czetz János cserkészcsapat tagjai közül érkeztek, Raff László csapatvezető vezetésével.

A "katolikus nap" keretében meglátogatták a Ferences kolostort, a Barátok Templomát, a Szent Mihály templomot - a toronyba is felmehettek, - látták Szervátiusz Jenő szoborkiállítását és részt vettek közös "Úrangyala" imádságon. De nem maradt el a Piarista templom és rendház, valamint a Báthory István kollégium sem.

A "református nap" a Farkas utcában kezdődött, - az első magyar kőszínházat csak képen mutatta meg Gyurcsányi Eszter, a soros honismereti vezető - de a helyét, s minden mást, amit a Farkas utca kínál, megcsodálhattak a vendégek.

A Házsongárdi temető, a Biasini szálloda - Petőfi szálláshelye - és a Szabók bástyája után a Teológia dísztermében vártak, míg a zápor elvonul... És brávozták jó cserkész módra a színes, érdekes történelmi leckeét.

Volt Fellegvár, Hója erdő, istentisztelet és ministrálás, író-olvasó-, öregcserkész-találkozó, Botanikus kert, táborújság és sok-sok meglepetés.

Köszönjük társainknak, barátainknak, szövetségeseinknek és mindenkinek, aki segített!

Reméljük, a folytatás sem lesz kevésbé sikeres.

B. Kovács Júlia

*****

Mit ünnepelnek a szamosújváriak?

Pontosabban: mit ünnepelnek az örmény eredetű szamosújváriak? A híradások szerint: városuk 300 éves évfordulóját. Csak 300 éves volna Szamosújvár? Igenis, meg nem is.

A dolog kissé bonyolultabb.

A település a hajdani római castrum helyén, a népvándorlás utáni századokban épült.

A mai értelemben tanyányi kis helységről első írásos adatunk 1291-ből való, mégpedig ebben a formában: **Gerlahida**. E településnév összetett szó, egy személynévnek, a **Gerlach**-nak és egy közsónak, a **híd** főnév régies formájú birtokos személyragos alakjának az összetétele: **Gerla + hida**, azaz ma így mondanók: Gerlach hídja.

Az elnevezés azzal kapcsolatos, hogy egy Gerlach nevű személy birtokán híd vezetett át a Kis-Szamoson, s a hídon áruval átkelők a tulajdonosnak vámot fizettek. Hasonló típusú helységnév alakulás a **Bonchida** falunév. Míg azonban a Bonchida eredeti formájában, összetett névként máig fennmaradt, a Gherlahida helységnév második eleme elmaradt: 1410, Gerlah, 1456: **Gerla**.

A településnév alapjául szolgáló személynév azonos a német **Gerlach** személynévvvel, amelynek végső ch hangját a beszélők nem ejtették ki (miként a düh, juh szavak esetében sem!), s így a gerlach szabályos hangváltozással Gerla alakú szóvá rövidült. A település kialakulásának idejében a német népelem jelenlétét igazolja a szomszédos falu, **Németi** (ma Szamosújvárnémeti) neve, melynek ez volt a jelentése: "a németé".

A XVI. század első felében a Gerla mindkét nyelvben - kétféle helyesírásnak megfelelően a magyarban Gerla, a románba Gherla - még általánosan használt helységnév volt, de ugyanebben a században Gerla életében változás állt be.

Mint hogy a Gerlától északkeletre fekvő, a mai Bálványosvár alja nevű falu fölött álló Bálványosvár már helyzeténél fogva sem tudta ellátni a védelmi feladatokat, a kiszélesedő Szamosvölgyében, Gerlán, Szapolyai János megkezdte egy új vár építését. A várat Fráter György fejezte be 1542 körül. Ettől kezdve a falu, Gerla élete, sorsa az új várhoz tapadt. A vár neve a magyarban egyben a település neve is lett: 1552: **Wywar**, 1575: **Újvár**, 1632: **Gerla alias Szamosújvár**. Ez a névváltozás azonban csak a magyar nyelvhasználatban ment végbe. A román lakosság beszédében megtartotta a település rége magyar nevét és továbbra is a Gherla megnevezéssel élt.

A helység életében újabb fordulatot az örmény betelepedés hozott. Apafi Mihály fejedelem idejében Moldvából Erdélybe települt örmények jelentős része előbb Besztercén lelt otthonra, de a szászokkal való összetűzésük miatt 1700-ban (éppen 300 éve) Besztercéről Szamosújvárra költöztek. Itt, a kis település, a régi falu helyén, megkezdtek az örmény város felépítését. Ez ad alkalmat a mai megemlékezésre. Az itt lakó örményeknek ez időben még az is szándékukban volt, hogy más helységekből, főleg Gyergyószentmiklósról, Szépvíztől, Ebesfalváról (a későbbi Erzsébetvárosról) is mind ide, az épülő városba telepítsék az örményeket, és egyben kísérletet tettek a Szamosújvár városnév megváltoztatására is: 1726: **Örményváros, Armenopolis**. Ez a kísérlet az örményeknek a magyar társadalomba való beilleszkedésével, a magyarságba való beolvadásával hamvába hullt.

Muradin László

A cikk utánnyomás a Szabadság c. napilap
2000. július 1. számából

*****

Örmények Békésben a XVIII.- XIX. században

Erdélyi örmények már a Harruckern-féle telepítések első éveiben éltek Békésben. Ezek kereskedők voltak, eléggé tőkeerősek ahhoz, hogy a munkaerő hiányában szántóföldi művelés alá nem vont területeken legeltetéssel gulyákat hizlaljanak, nagyrészt kivitelre. Az első ilyen bérlőkről, a Karácsony és Placsintár családról 1723-ból van adatunk. Húsz év múltán már tizenkilenc pusztabérlőt számoltak össze a megyében. Tevékenységük elismeréseként a megye 1792-ben bizonyítványt adott arról, hogy "a pusztákat árendáló örmények a nemesebb fajú lovak és szarvasmarhák tenyésztésével és a marhakereskedéssel sok hasznot hajtottak a népnek". Az örmények betelepülésének bőséges bizonyítékai a gyulai katolikus anyakönyvek. Ezek ugyanis az idegen származású betelepülők első bejegyzésekor azok nemzetiségét is feltüntették: az örményeket Armenus vagy Armena szóval jelölték; ők az erzsébetvárosi, a

gyergyószentmiklósi és a szamosújvári telepeken kívül Désről, Felsőbányáról és Nagyváradról érkeztek. A megyei iratok *negyvenhét erdélyi örmény családnevet* örökítettek meg.

A Gyulán letelepedő örmény kereskedők többsége földbérlové, kisebb részük kézművessé vált. Valamennyien elhagyták az addig gyakorolt kereskedést, azt a foglalkozást, amelyet a közvélemény - tévesen - jellegzetesen örménynek ismer. A harmincnégy iparos család közül egy volt tímár, a többi csizmadia, szabó, asztalos, fazekas, fésűs és kötélverő. Idézzük néhányuknak jellegzetes örmény-magyar, családnevét: Balta, Biluska, Bocsánczi, Borbelovics, Csokány, Danszki, Dobál, Fark, Gorove, Heránus, Iszai, Izsekutz, Korbuli, Ládai, Mánási, Merza, Nits, Pertik, Verzár. A szegényebb betelepültekből és a szakmanélküliekből a telepítési kedvezményeket igénybe vevő földművesek lettek.

A Békésbe került örmény családok utódai közül csak a nemesek vehettek részt a megye közéletében, például a Kiss, Lukács, Merza, a Placsintár és a Simai családok tagjai. Örmény nemes volt Novák Antal is, az 1830-as évek reformpárti országgyűlési követe, a megyei kórház létrehozója. Hasonlóképpen Kövér László, néhány évtized múltán a gyulai sportélet megindítója, Erzsébetvárosról származó kézműves család sarja volt a történetíró Karácsonyi János.

„Nagyon igaz az a megállapítás, hogy az összetartozást legfőképpen a társadalmi helyzet határozta meg. A gyulai örmények példája is ezt bizonyítja: a városban az egyazon családból származó örmény földbérlové és telepes gazda sem érintkezett egymással, nem tartotta a rokonságot.

A magyar, német és román nemzetiségű Gyulán az örmények a magyarok között, Magyar-Gyulán laktak, s ott - örmény iskola híján, az örmény nyelv elhalásával - második nemzedékben már teljesen magyarrá váltak. Az 1848-1849-es szabadságharcban is a magyarokkal vállvetve harcoltak. Govrik Adeodat békésszentandrás káplán hazafias beszédei és nemzetőr-főhadnagy harctéri múltja miatt ötévi várfogságot szenvedett. Ugyancsak bebörtönözték a szabadságharc után Kiss Antal őrnagyot, aki Kossuth megbízásából egyik utazó előkészítője volt a Makk József-féle osztrákellenes szervezkedésnek.

A Békésben valamikor élt örmények utódai ma ugyanúgy magyarnak vallják és tudják magukat, mint az ország más vidékein élt örmények leszármazottai. Családi hagyományaikban azonban őrzik és tisztelik dolgos, családjuknak élő őseik emlékét. Ahogyan azt őrzi az Örménykút és az Örményzug helységneve is.

Korbuly Domokos

Megjelent az Élet és Tudomány 1981. évi 21. számában

(*"Harruckern-féle telepítések"* - Johann Georg Harruckern báró 1720-ban királyi adományként kapott hatalmas birtokokat Békés, Csongrád és Zaránd vármegyékben - a szerk.)

*****

Órangyalaink

(*Csak úgy, az ember eszébe jut, a lap első oldalán megjelenő, szokásos havi könyörgésről*)

Kilépsz a kapun s a hanyagul kitett, méretes virágcserep a harmadik emeleti ablakból rémes csattanással vágódik mögötted a járdára. Ha csak egy másodperccel később lépsz ki, fejbe talál és szörnyethalsz, "Az őrangyalom" - mondod.

Külhönből érkezett rokonoddal ellátogatsz a budapesti Hősök terére, hogy megmutasd a Millenniumi Emlékművet, elmondod a kolonnád oszlopközeiben álló nagyok neveit, mutatod a középen álló, lovas vezéreket. Rokonod rákérdez a hatalmas oszlop tetején álló angyalra. "Az ország őrangyala" - mondd. Aztán elkezded sorolni a tatárjárást, a török pusztítást, az eltiport szabadságharcokat, a világháborúkat, s esetleg Kisfaludyt idézed, hogy "Él magyar, áll Buda még! a múlt csak példa legyen most..."

Nem ugyan Budán, de az ország akkori fővárosában, Esztergomban történt, hogy (hagyományunk, valamint a legendák és az Érdy-kódex szerint) István úr az országot Mária oltalmába ajánlotta.

"..fogadalom s felajánlás útján szüntelenül imáiban magát és királyságát az örökszűz istenanya, Mária gyámsága alá helyezte, kinek tisztelete s dicsősége a magyarok közt oly nevezetes, hogy nyelvükön még e szűz mennybevitelének ünnepét is, tulajdonnévének hozzátétele nélkül, csak Királyné napjának emlegetik." (Szent István király nagy legendája, Kurcz Ágnes fordítása, Árpád-kori legendák és intelmek,1983.)

.. az Szűz Máriát ez Magyarországon Bódogasszonynak, avagy ez világnak Nagyasszonyának hívnák. Szent István királ es ez szegény országot Bódogasszony országának nevezé." /Érdy-kódex - Nyelvméltár V, 326./

Magyarország igazi őrangyala tehát a Boldogasszony.

No de: asszony? Mai nyelvünkben az asszony férjezett nőt jelent s a mariológia egy évezrede állandóan hangsúlyozza Mária, Jézus anyja férjtelenségét, ismételve, hogy József nem "férje", csak "jegyese" volt. Nem a mariológia megállapításaival kell itt vitatkoznunk s nem azt boncolgatnunk, hogy mi célja, ha a Legfájdalmasabb Anya, a Mater Dolorosa alakját az egyik így, s a másik amúgy értelmezi.

Számunkra, magyarok számára a név, a gyönyörű, alig néhány más keresztény népnél föllelhető cím a lényeges. (Bálint Sándor *Ünnepi Kalendáriumában* idézi, hogy a vallonok hozzánk hasonlóan azt mondják: Grande Notre Dame, a horvátok pedig Velika Gospa, vagyis Nagy Úrnő.)

Tehát: "nagy".

Van persze középkori, latin nyelvű eredete a dolognak, hiszen már a Celanoi Tamás-féle, híres himnusz is így kezdődik: Salve Regina, mater misericordiae, vagyis: üdvözlégy, Királynő, irgalmasság anyja.

Tehát: királynő.

Tulajdonképpen nagyon egyszerű, hogy a Szent István-kori magyar Mária-kultuszban megszületik a *Boldogasszony*, a *magyarok Nagyasszonya* kifejezés. Csupán - mint annyi más értékünk, fogalmunk, s egész kultúránk annyiféle vonatkozása esetében -, ezúttal is arra kell gondolnunk, hogy többféle néptörődék, törzs (kultúra) tapadt egymáshoz, amelyeket később az uralkodó (törzs, vagy nemzetség) után együttesen kezdtek *magyarnak* nevezni. S ez az alakuló nép számos helyet megjárt, mire a Kárpát-medencében megállapodott. (Tévedések elkerülése végett: minden nép így született, bármit is hirdet magáról sokszáz, vagy még többszáz év múltán...) "Számos helyet megjárt" - ezúttal azt jelenti, hogy az alakuló magyarság néhol csak egy-két nemzedéknyi időn, másutt akár évszázadokon át élt. Hol győzött, hol vesztett s menekült, csapat-papot hagyva. Közben idegen népekkel, kultúrákkal találkozott s mindezek során alakult a saját kultúrája, nyelve.

Például iráni hatásra.

(Ezt a tényt szokták a délibábos áltörténészek úgy magyarázni, hogy "sumer-magyar rokonság." Csakhát ennyi erővel az észak-amerikai indiánok is rokonaink, hiszen ők is használtak például: íjat!)

Térjünk vissza a valósághoz és a Boldogasszonyhoz.

A magyar nyelv "asszony" szava iráni eredetű, s egykoron azt jelentette: királyné (-né! nem -nő!) Eredetileg az "úr" szó királyt jelentett, a király birodalma pedig, a *királyság* az "úrság"... amiből végül "ország" szavunk lett. Az "úrnő" persze, ugyancsak királyné volt.

Hogy a 10-ik, 11-ik századi magyarság számára mennyire egyértelmű volt az *asszony* szó "királyné" vagy "királynő" jelentése, arra jellemző, hogy följegyzés szerint Gellért püspök egy alkalommal István király udvarában a Napbaöltözött Asszonyról (értsd: Máriáról, az istenanyáról) prédikált.

Kiterjedt, sokszínű (gyakran tájanként, sőt falvanként) változó szokásvilág és ünnepi szertartások épültek az évszázadok során augusztus 15-e, Nagyboldogasszony ünnepe köré. Ezekről most röviden csak annyit jegyzünk meg, hogy többségükben igen ősi (uram bocsás: **kereszténység előtti**) mozzanatok lelhetőek fel bennük, mint a virágszentelés, búzaszentelés, egy bizonyos templomhoz, hegy tetején épült kápolnához, a Boldogasszony szobrához való zarándoklat, vagy ünnepélyes körmenet... ugyanis a Boldogasszony örököse lett a korábbi hitvilágok házat, családot, termést őrző istennőinek is. (Nem véletlenül használjuk itt a "kereszténység előtti" kifejezést a "pogány" kifejezés helyett. A "pogány" - az évezredes ködösítés ellenére - nem az, aki nem keresztény, hanem az, aki nem hisz... semmiben. Aki viszont **nem keresztény**, ám hisz valamiben, az más vallású: tehát **vallása** van. Nem pogány.) De - ugyancsak s egyáltalán nem véletlenül! - olyan közel van egymáshoz a két ünnep: a 15-i Nagyboldogasszony, a keresztény világ általános ünnepe s egyúttal Magyarország Nagyasszonyának ünnepe, valamint a 20-i Szent István, amely, mondhatni kizárólagosan a magyarság ünnepe.

Hogy is volt ez az egész "Szent István-ügy"? Képletesen - mint említettük - a király felajánlotta országát a Boldogasszonynak, hogy aztán még egy veszélyes helyzetet is túléljen. Este felé merénylő támadt rá, de ő felébredt, a merénylő megrémült és mindent bevallott, mire - a Nagylegenda szövege szerint - felbujtóit István példásan megbüntette, ám a merénylőnek - cserébe töredelmes vallomásaért - megbocsátott.

Szép a legenda-részlet, ám erősen "legyengíti" a *törvényhozó király* alakját. Azét az Istvánét, aki keményen igazgatta s alakította "úrságát".

A karizmatikus, vagy szakrális királyságokban az öregedő uralkodó (törzsfőnök, fejedelem, király) sorsa ősi, sokezer éves szokás szerint az volt, hogy megölik. Nem magyar szokás ez, hanem általánosan, az egész földkerekségen létező "rendszer". Nemcsak azért ölték meg az öregedő, gyengülő uralkodót, hogy a törzset, népet, országot frissebb, fiatalabb, teherbíróbb vezető irányítsa tovább, hanem azért is, hogy az így feláldozott személy minden tudása, tapasztalata, tehetsége átszálljon az utódra, aki a tettet véghezvitte (vagyis megölte őt).

Ne csóváljuk a fejünket: évezredek át él ez a szokás, minden népnél föllelhető. Már az Ószövetségben azt olvassuk, hogy Mózes csak elvezetheti népét az Ígéret Földjére, de nem léphet be oda. Hasonlóan: Álmos vezért az új haza foglalásakor, mielőtt beléptek, a magyarok a határon feláldozták. A mágikus értelmezés szerint ugyanis új életnek kell kezdődnie, a régi vezér erejét pedig magával viszi az, aki feláldozza őt, de a múlt terheit nem akarja tovább vonszolni: a régi haljon meg.

(Minderről igen érdekes és bőven dokumentált elemzést olvashatunk James Frazer híres "Aranyág" című, hatalmas tanulmányában, London, 1911.)

Mi köze ehhez az esztergomi palotában történt merényletnek?

István tudta, ismerte ezt a fajta "áldozatot", ezt az akkoriban még élő szokást... (talán olyan, mindennapi kérdés volt ez akkoriban, mint a mai magyarságban az, hogy "ha nem ültél

börtönben, akkor bizonyosan kollaboráns voltál! "). Ezért bocsátott meg a merénylőnek, aki **hite szerinti** kötelességét akarta teljesíteni.

Ugyanakkor István reálpolitikus volt: értette azt is, hogy a merénylő mögött állók, a felbujtók egyszerűen *politikai veszélyt* jelentenek. Velük tehát végzett.

István úr alakja eggyé vált "a szent király" fogalmával, az egész magyar nyelvterületen. Több tucatnyi helység őrzi a szent király nevét. Bizonyítékul - oldalakra menő felsorolás helyett - most csak példaként, néhány erdélyi helységnév: Székelyszentistván (Stefanesti), Csikszentkirály (Sincraieni), Enyed-szentkirály (Sincrai), Kalotaszentkirály (Zam Sincraiu), Marosszentkirály (Sincraiu de Mures), Sepsiszentkirály (Sincraiu), Szilágyszentkirály (Sincraiu Silvaniei).

S ha most, majd' tíz évszázaddal azután, hogy István úr a Boldogasszony oltalmába ajánlotta országát, megkondulnak a harangok, és felcsendül az oly sokszor ismételt ének:

Hol vagy, István király?

Téged magyar kíván...

... gondolhatunk akár arra is, hogy István **felelős** és a **kornak megfelelő** király volt. Nem száz évvel korábbi valaki allűrjeit utánozta, (nem elődjét, Árpádot mímelte), hanem rájött, miként kell uralkodnia **abban** az Európában, amelyben szervezett királyságok vannak, **köztük az övé.**

Aki ma közéleti emberként Szent Istvánra hivatkozik s őt utánozná, tudnia kell, hogy nem uralkodni jött.

Európában ma nem királyságok vannak, hanem demokráciák. **Köztük a miénk**

S ezt a reményünket-vágyunkat és feladatunkat (ezt a mi "mindenünket") István úr ünnepén is, máskor is - mindig - segítse a Boldogasszony. Anyánk, aki régi nagy patrónánk...

dcs

*****

Híradó

Erzsébetvároson, a hagyományos Nagyboldogasszony-napi szentmisét és körmenetet augusztus 15-én, kedden tartják. Az ünnepi szentmisét előreláthatólag Jakubinyi György püspök úr, gyulafehérvári érsek celebrálja.

A Fővárosi Örmény Klub szokásos klubestje 2000. augusztus 17-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a Zeneteremben.

A műsor Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos (Nagyvárad) előadóestje, "*Megfogyva bár, de törve nem...*" című összeállításuk, a magyar irodalom, költészet és történelem ezer éve...

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a Jerinkás-család valamelyik ágáról!

Az utolsó nyom: Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunjad (Kalotaszeg), 1940-es évek. Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük: *Zsebők Csaba* és családja, telefon: 214-1109.

Folytatjuk a gyűjtést a gyergyószentmiklósi, és az erzsébetvárosi templom felújításra!

Kérünk mindenkit, támogassa ezt a fontos célt, műemléktemplomaink megőrzését. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint Rubens festményének megtekintése:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de. 10-11 óráig

- kedden du. 17-18 óra között.

Ha ettől eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor testvérnél (Bakó István Csaba plébános, levélcím: 83475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Hamarosan megjelenik a millenniumi könyvújdonosság!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszén kiadja *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben. A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: rangemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével. Az egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.

Éppen ezért a könyvet adományozás útján kívánjuk eljuttatni a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteknek, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaitélhető összeg azonban még annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket. *Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat*, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton, az Egyesület számlájára: "támogatás a genealógiakönyv kiadásához" közléssel.

A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük. Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Előjegyzést indítunk a könyvre:

jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.

Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára,

Kérjük feltüntetni:

"Genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 15.

Akinek az ARMÉNIA magyarörmény időszakos szemle alábbi számaiból hiányzik, minimális térítés ellenében megkaphatja az EÖGYKE székhelyén. Fogadónap: minden szerdán 16-18 óra között, Budapest, I. Donáti u. 7/a.

1997/5. (19.) szám,

1998. évi 1-4 (21-24-ig) szám,

1999. évi 1-5. (25-29-ig) szám

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti u. 7/a) megvásárolható Avedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek; dr. Száva Tibor Sándor A csikszépvízi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva- és a Zakariás- család leszármazási táblázatával.

Ugyanitt az I. egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta.)

Szervátiusz Tibor július 26-án töltötte be 70. évét - gratulálunk! A művész "*Boldogasszonykő*" című, millenniumi, carrarai fehérmárvány alkotását augusztus 19-én avatják fel Győrött, a Püspökvárban. Az ünnepi szertartás 19 órakor kezdődik a

székesegyházban, ahol Pápai Lajos püspök úr celebrál szentmisét, majd (körülbelül 20 órakor) Rockenbauer Zoltán úr, a nemzeti kulturális örökség minisztere leplezi le a márvány alkotást.

Kelt: Sárospatak, 2000. július 21.

Tisztelt Elnök Asszony!

Küldeményüket megkaptuk, s éppen azért, mert "a magyarországi örmény kisebbségről igen kevés a közvélemény ismerete", örömmel ajánljuk olvasóink figyelmébe.

1991-től - negyven évi szünet után - újra indult a Sárospataki Teológiai Akadémia - így az egyik példányt a testvérintézmény könyvtára kaphatja meg.

I. Apafi Mihály fejedelemre hálás szívvel gondol a Sárospataki Kollégium is, hiszen 1671-ben ő fogadta be Gyulafehérvárra a Báthori Zsófia által elűzött diákokat és a fejedelemasszonnyal együtt több évtizeden keresztül erkölcsi és anyagi támogatásukkal segítették a bujdosókat.

További küldeményeiket érdeklődéssel várjuk.

Köszönettel

Szentimrei Mihályné könyvtárigazgató

*****

Örmény levelek

A nemrégiben alakult magyar-örmények egyesülete egyik budapesti kávéház földszinti helyiségében hangversenyt rendezett. A kivilágított teremben száznál többen lehettek. Inkább asszonyok, akik széken ültek, míg a férfiak és fiatalok állottak.

Az ülő közönséggel szemben nagy értékű keleti szőnyeggel betakart dobogó volt felállítva, s ettől nem messzire egy zongora. A zongorához közel, egy asztal körül több Ázsiából ide menekült örmény ült. A menekültek között átutazók is voltak, köztük két borotvált arcú és hajlott orrú, negyven-ötven év körüli párizsi gyémánt-kereskedő, aztán egy feketeszakállú örmény férfiú feltűnően szép feleségével. A nő ujjai ékköves gyűrűktől fénylettek. Előtte egy gyöngyös táska hevert s azon drágakövekkel telehintett női cigarettaszipka. Ezenkívül ott ült egy kisdedtermetű, őszszakállú, komoly öreg úr is, akiben első pillanatra felismertem a messziről átutazó idegent. Engem leginkább ez az öreg úr érdekelt.

A hangversenyen éppen akkor egy örmény származású magyar leány énekelt Midász királyból, néhol táncléptekkel is élénkítve énekét. Az öreg úr hallgatta ugyan az éneket, de inkább az értékes keleti szőnyeggel borított dobogót nézte a táncoló lábai alatt. Ebből azt következtettem, hogy szőnyegkereskedő.

Csalódtam, mert mint később megtudtam, tanító Erzerumból, honnan elindulva Konstantinápolyon át érkezett Budapestre, hogy az itt véletlenül megismert két gyémántkereskedővel Párizsba utazzék. Azt is megtudtam, hogy Kcsurián Ádonnak hívják. Erzerumban lakik Kilisze Csárszi (Templom utca) 15. szám alatt, hogy özvegy ember s csak egy leánya van otthon, kit keleti szokás szerint virágról elnevezve, Mánuság (Viola) névre kereszteltek. Az öreg tanító még azt is felemlítette, hogy Mánusággal együtt lakik Hripszima is, aki - mint elhunyt feleségének özvegyen maradt nővére - vezeti a háztartást.

Mikor a hangversenynek vége volt s megkezdődött a tánc, a keleti örmény társaság asztalával együtt egy szomszédos szobába vonult, magukhoz rendelt három cigánnyal, hogy a híres magyar zene hangjai mellett mulassanak. Amint az ételeket és italokat felszolgáló pincérek észrevették ezt a társaságot, legtöbbit itt sűrögtek-forogtak, jó borralaló reményében.

Az asztalnál három külön hely volt fenntartva, három olyan örmény származású magyar, nőtlen úr számára, aki franciául vagy örményül is beszél. Ez a három úr nemsokára megjelent a vendégszerető asztalnál s a névjegyeik kölcsönös kicserélése után helyet foglaltak.

A szép nő ragyogó szemeivel egykedvűen nézte az elhelyezkedést, mert előtte, mint keleti nő előtt, szokatlan volt az, hogy három idegen férfi is belevegyüljön a társaságba.

A bemutatkozáskor néma volt, nem mondta meg nevét sem s csak annyiban volt figyelmes, hogy minden előtte bemutatott férfi neve hallatára kivette szájából drágaköves szipkába illesztett finom cigarettáját s azt a terítke mellett levő hamutartóra helyezte.

A kicserélt névjegyekből aztán megállapítható volt, hogy az őszszakállú, kopasz erzerumi tanító neve csakugyan Kcsurián Ándon, az egyik gyémántkereskedőé Onnig H. Ohanesszián, a másiké Márdirosz Harutyun; a szép nő férje Thumán Uszep szőnyegkereskedő, míg a magyarok közül a magyaron kívül örményül és franciául tudó neve Vártig Gergely dohánygyári igazgató, a franciául tudó Ániecchi Kristóf vasúti tisztviselő, az örményül tudóé dr. Vastag Bogdán ügyvéd. A bemutatkozások után nemsokára felszolgálták a vacsorát.

Ekkor a nő szipkáját betette gyöngyös táskájába és elvitte az asztalról a hamutartót. A cigányok pedig a magyar népdalokat játszták s azzal kezdték, hogy "hármat rikkantott már a rigó!"

A társaságnak legjobban a borok ízlettek. A keleti örményeknek feltűnt, hogy milyen ízletes a magyar bor, mire Vártig örményül csak annyit mondott:

Kini, kini, ánus kini. (Bor, bor, zamatos bor). A cigány és a jó borok mellett a társaság vidám hangulatban volt.

Csak a nő nem érezte jól magát, mert szokatlan volt előtte ez a mulatozás. S mikor dr. Vastag megkérdezte tőle, hogy jól mulat-e? azt felelte örményül: Nem; mert ilyenkor mindig eszébe jut a teve és az iszákos közötti különbségnek az az adomája, hogy a teve nyolc napig képes dolgozni ivás nélkül, az iszákos pedig nyolc napig képes inni, anélkül, hogy dolgozna.

S mikor úgy éjféle két óra volt, a társaság a fizetési számlák kiegyenlítése után szétoszlott. Másnap reggel Kcsurián tanító, Onnig és Márdirosz gyémántkereskedő, Thumán szőnyegkereskedő és neje együttesen az expresszrel Budapestről Párizsba utazott.

Dr. Gopcsa László

(Részlet az "Örmény levelek" c. könyvből, Budapest, 1928)

*****

Brassói lapok – 11. szám - 2000. Március 17. Erdélyi körutazás
(utánnomás)

Ne a vörös kordoványt sirassuk

Minden Gyergyószentmiklósról szóló régebbi vagy újabb leírás úgy kezdődik, hogy a Gyergyói-medence eme közigazgatási és gazdasági központja, Szentmiklós a legrégebbi települések egyike itt, a Keleti-Kárpátok tövében, a legnagyobb is (egy 1567-es összeírásakor 78 portája volt, a legtöbb egész Csíkszéken), ám hírnevét és gazdagságát az örményeknek köszöneti. Némelyek szerint azt is, hogy egyáltalán város lett belőle. (Azaz hogy Szentmiklós lett a város, és például nem a közeli, ugyancsak nagy és jelentős Ditró.)

Úzött vad

Egy népcsoport úzött vadként átkelt a Kárpátokon (1668-69-ben), miután vagy három esztendő a havasok szűk, erdős völgyeiben bolyongva töltött: elképzeltük, mit jelent ez, hisz város lakó emberek voltak "odahaza", Moldvában is. Módosak is voltak: vállalkozó kedvűek és szorgalmasak. Ezért is üldözte őket akkor a török, amely tulajdonképpen nem is ellenük jött be, csak a lengyelek felé átvonultában esett nekik, rabolva, fosztogatva, ha már úgyis az útjába kerültek. A kilátástalan helyzetbe került menekültek átjöttek a Kárpátokon a biztonságosabb Erdélybe. Apafi Mihály még nem volt Erdély fejedelme, amikor egy csoportjukat ebesfalvi birtokára beengedte. Az erdélyi főúr jól számított: busásan megtérült

neki, s az egész országnak is, hogy e kisiparos, kereskedő társaságot pártfogásába vette. Ebesfalva - Erzsébetváros néven - rövidesen egész Erdély egyik leggazdagabb városa lett. (Ma már persze nem az.) A menekültek másik népcsoportja Besztercére került. Itt az ugyancsak város lakó (iparúzó és kereskedő) szászok nem szívték őket: továbbmentek hát, és az uralkodótól vásárolt üres telken felépítették maguknak Erdély legbarokkabb városát, Szamosújvárt.

No és egy harmadik csoport nem jött beljebb, megtelepedett a Gyergyói-medencében. Mai fogalmaink szerint nem voltak sokan: egy adóösszeírás szerint 1721-ben 56 örmény családfő és 10 özvegyasszony élt Gyergyószentmiklóson. A tulajdonukban lévő különféle áruk értéke 36.472 forintba rúgott. Összehasonlításképp: ugyanakkor 517 forintot fizetett adóba egész Gyergyószentmiklós városa, évente,

Örmény-hajnal

Ebből az időből (azaz a XVIII. század elejéről) származik egyébként egy ma is használt, ám sehol másutt nem hallott kifejezés, az „örmény-hajnal”.

Azt jelenti, hogy délelőtt. Lévén az örmények ügyesebb kereskedők, a magukat háttérbe szorítottnak érző gyergyói székelyek 1729-ben elérték, hogy a széki hatóságok megtiltsák az örmény kereskedőknek, hogy reggel kilenc óra előtt megjelenjenek portékáikkal a vásárban, illetve, hogy ez előtt az időpont előtt megnyissák boltjaikat. Tanulságos az ekkor foganatosított egyéb intézkedések listája is: megtiltják az örményeknek például azt is, hogy saját használaton kívül (tehát eladásra) bort hozzanak a városba. Hogy kocsmáik a székelyekével versenyezzenek. Hogy mészárosaik csak akkor vágjanak marhát, ha a székely már eladta a húst. Hogy a tímárpiszkot a városból távolítsák el. Hogy súlyosabb bűncselekményekben ne az örmény bíró, hanem a széki bíró ítélkezzen. Hogy a székely perelhesse az örményt. Amiből kitűnik nemcsak az, hogy a gyergyói székelyek már akkor gondot fordítottak a környezetvédelemre (a "tímárpiszok" eltávolítására), hanem az is, hogy sok örmény bőrcserzéssel foglalkozott, s az általuk készített "veres kordovány" (melynek gyártási titkát féltve őrizték), Közép-Európában még a múlt században is keresetnek örvendett. És hát kitűnik, hogy közösségüknek autonómiája volt: nekik a széki bíró nem parancsolt, s ha egy székelynek panasza volt ellenük, ő is csak az örmény bíróhoz fordulhatott bajával.

Furcsaság

Amúgy a két közösség, az örményeké és a székelyeké, itt Gyergyószentmiklóson legalábbis, jól kiegészítette egymást. Orbán Balázs jegyezte fel a múlt századi furcsaságot: a gyergyószentmiklósi székely nem szívesen mondja városinak magát. Azért, mert ő gazdálkodó és fegyverforgató büszke fia a hazának, nem pedig városi polgár, azaz cserszagú kisiparos vagy kalmár.

Igen ám, de a Gyergyói medence gazdálkodóinak terményeit a gyergyói kalmárok értékesítették Európa-szerte, és közmegelegedésre. Kővári László szerint a múlt század derekán évente tízezer lovat, negyvenezer szarvasmarhát és háromszázezer juhot exportáltak nyugatra. Az a pénz hazajött.

A hajdani gazdagságból mára nem sok maradt. Gyergyószentmiklósnak nincs olyan impozáns, messziről hivalkodó örmény temploma, mint Erzsébetvárosnak, a kereskedők, iparosok házai nem épülnek barokk várossá, mint Szamosújvárott.

Az egykori híres bőripárnak egyetlen termékét őrzi még a városi múzeum, egy jókora, bőrrel bevont, rézmintákkal kivert, díszes kelengyészládát. Ezt is elég viharvert állapotban. (Itthon nincs pénz a restaurálásra, "odaát" megcsinálnák nekünk, de nem lehet kivinni, mert muzeális érték - magyarázzák, mintegy mentegetőzve.)

De mutatnak egyebet; kézírással, örmény betűkkel teleírt könyveket. Számadáskönyvek - villan át bennem, az egyikbe tekintve: az örmény nyelvű bejegyzések ugyanis magyar nyelvűekkel váltakoznak lapjain, elég rendszertelenül. Íme, a múlt század elején még egyaránt használta mindkét nyelvet egykori gazdája. Feljegyzéseit hol örményül, hol pedig magyarul vezette. Most - már nagyon régóta - senki nem ismeri az örmény karaktereket, nem beszél már senki a nyelvet. Azaz még ismerte, még beszélt pár évvel ezelőtt bekövetkezett haláláig Fogolyán atya. Ő is Velencében, a mechtarista szerzeteseknél tanulta.

Közösségi élet

Hamvazószerda nagy ünnep a katolikusok számára. Szép számú hívő gyűl a gyergyószentmiklósi örménykatolikus templomba is. Vannak vagy harmincan. A szentmisét magyar pap magyar nyelven celebrálja. (Fogolyán atyának nincs örmény utóda.) Az énekek közül némelyik örményül csendül fel. A gyergyószentmiklósi örmény közösség büszkesége a mintegy húsz tagú, négy szólamú helyi örmény énekkar. "Ilyen még egy nincs Erdélyben"- mondja dr. Simon Istvánné Lázár Piroska, az itteni örmény közösséget az egyház körül összefogó Oltáregylet elnöke. Sajátos, örmény közösségi élet a templomon kívül ugyanis ma már nincs.

Az örmények katolikusok. Olyannyira, hogy a mindent pontosan feltérképező-leíró Orbán Balázs sem tett különbséget a múlt század derekán Gyergyó székely és örmény katolikus lakói között, amikor létszámukat taglalta. Ennek ellenére a magyarságba lényegében már rég asszimilálódott örmények soha nem mulasztják el az érdeklődőknek megjegyezni, hogy ők tulajdonképpen örmény katolikusok. Pedig a római katolikus egyházba való illeszkedésük annak idején (háromszáz évvel ezelőtt) erdélyi integrációjuk lényeges elemének bizonyult.

Világosító Szent Gergely térítő munkájának köszönhetően az örmények már a 4. század elején keresztényekké lettek. Királyságuk az első volt, ahol a kereszténység - bizonyítottan - államvallássá lett. Az örmény bevándorlók (menekültek) tehát rég keresztények voltak Moldvába, majd Erdélybe érkezésükkor is. Vallásilag sokszínű és toleráns országba érkeztek: jól megfértek itt a három protestáns felekezet a katolikusokkal, s az izraelitákkal. Érkezésük egybeesett az utolsó (protestáns) erdélyi fejedelem, Apafi Mihály uralkodásával.

Utána a katolicizmust tüzzel-vassal terjeszteni akaró Habsburgok következtek. Egy fiatal, Rómában tanult örmény pap, Verzereskul Oxendius visszatérve övéik közé, Erdélybe, meg tudta győzni a betelepülők szellemi vezérét, Minas püspököt a rámai katolikus egyházzal való egyesülésre. Az áttérés nem ment simán, annak dacára sem, hogy Minas halála után Verzereskul lett az örmények püspöke.

A szertartás nyelve megmaradt örménynek (részben a módja is), viszont a római fennhatóság elismerése fejében e túlnyomórészt protestáns országban a jövevények hatalmas pártfogót nyertek a bécsi uralkodó személyében. (A kézzel fogható, korabeli példa, amikor a beszercei szászok kiutasították városukból az örményeket, azaz a nem kívánt ipari és kereskedelmi konkurenciát, az elűzöttek - egyébként Verserescul közbejárására - egy kincstári birtokon telepedtek meg Szamosújvárt. Na ja, hogy a betelepülőkkel a császári udvar megfizettette az általuk elfoglalt telkeket, csupán csak azt jelzi, hogy Bécsben is jól össze tudták kapcsolni a hit pártolását az üzleti érdekekkel.)

Az örményeknek hosszú ideig saját püspökük volt, tehát katolikusként sem tartoztak az erdélyi püspök fennhatósága alá. Utóbb aztán módosult a helyzet, jelenleg az örmény katolikusok fővédnöke dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsek. Saját örmény papjuk jelenleg nincs. Szamosújvárt egy ferences atya, Gyergyószentmiklóson egy világi pap gondjaira van bízva a gyülekezet.

Aki pedig örménynek tartja magát, az ma is az örmény templomba jár, még ha fogvacogtató hideg is van benne (még ilyenkor, tavasszal is) s nem a háromszáz méterrel odébb, a gyergyószentmiklósi Főtéren lévő és sokkal jobban karban tartott plébániatemplomba.

"Az idén hét elsőáldozónk lesz - újságolja Simonné Lázár Piroska - Tavaly is volt négy, jövőre is lesz: meggyőzzük a szülőket, hogy akik egy kicsit is örmények, járassák az örmény templomba gyerekeiket. Így talán fennmaradunk."

Hányan vannak ?

A kérdésre, hogy hány örmény él Gyergyószentmiklóson, a legváltozatosabb feleleteket lehet adni. Az Országos Statisztikai Hivatal szerint 4, ugyanis a legutóbbi, 1992-es népszámláláskor ennyien vallották magukat itt örménynek. Lázár Frigyes egyházi főgondnok kimutatásában több százan vannak, akik a gyergyói örmény katolikusok templomához tartozónak érzik magukat. A '90-es éveikhez közeledő (korát meghazudtolóan friss és élénk) Hegyesi Jánosné Csiki Aliz néni szerint - márpedig ő mindenkit ismer - nyolcan vannak még Szentmiklóson a "tisza örmények", de hozzáteszi azonnal és nagyon határozottan:

- Mi örmény származású magyarok vagyunk, kérem szépen.

- De Aliz néni gyermekei?

- Ők is magyarok, de már vegyes származásúak, ugyanis a szegény férjem színmagyar volt.

Zárug Aladár viszont, aki többek egybehangzó véleménye szerint a lehető legtöbbet tette az itteni örmény közösség fennmaradásáért (akkor is, amikor az ilyesmit a hatóságok egyáltalán nem vették jó néven senkitől), ennél karakánabb: "Nincs mit szégyellni ezen kérem, örmények vagyunk és kész."

Aliz néni viszont úgy tudja, hogy Zárug Aladárnak is csak az egyik nagyszülete volt szintiszta örmény.

Ez Erdély. És igaza van a Statisztikai Hivatalnak, csak hagyjanak mindenkinek békét, hogy annak érezze magát, aminek akarja, és oda járogasson imádkozni meg énekelni, ahová akar.

És így adódik, hogy Varujan Vosganjan, a romániai főörmény nem támogatja a legélénkebb örmény közösséget, a gyergyószentmiklósi. Tudja ő, hogy miért. És itt sem sírnak utána.

Az erdélyi ember az idők folyamán megtanulhatta, hogy csak az tudja tisztelni igazán a másik "másságát", aki ragaszkodik a magáéhoz is. És ebben a történelemnek nevezett nagy, kollektív társasjátékban az nyer, aki a maga sajátosságaival együtt megtalálja a helyét a többi között, de veszít, aki mindenét feladva mindenáron hasonulni akar az épp uralkodó áramlathoz, a nyájhoz.

Kiment divatból

Aliz néni meséli, hogy családja egykor fakereskedéssel foglalkozott, gyermekkorában voltak még tutajok a Maroson. Valóban, leírásokból tudjuk, híres, jövedelmező üzletág volt itt a tutajozás. A fakereskedők gyergyói örmények voltak, a tutajosok - Gyergyóban legalábbis -székelyek. Télen kivágták a fát, a nyár folyamán száradni hagyták, következő télen a vízpartra vontatták. Gyergyóújfalunál a Maros már akkora, hogy elbírja a tutajt: a tavaszi olvadáskor a hat-nyolc összerótt fenyőörönkre ráállt két tutajos, egy elöl, egy hátul, s elkormányozta az ingó-bingó alkotmányt a sellők és zátonyok közt Marosvásárhelyig.

Ott nagyobb tutajokat állítottak össze és levitték a fát, hagyományosan a Hunyad megyei Zámig, de ha kellett, akkor Szegedig is. A tutajozás nemzedékeken át jelentett egy egész vidéknek jövedelmet, megélhetést.

Nos, egy helyi földbirtokos, gróf Lázár Mór, megirigyelve az örmény fakereskedők jövedelmét, maga is belevágott a vállalkozásba, fát vágatott, tutajosokat fogadott, hamarosan ki is szorított minden mást a vállalkozásból. Tehette, nagy úr volt. De rövid idő alatt csúnyán

belebukott: az, ami mindenki másnak szépen jövedelmezett, az ő kezén kész ráfizetésnek bizonyult.

Fel is hagyott aztán az egésszel, hagyta az örményekre, akiknek továbbra is jövedelmező volt az üzlet... Amíg századunk elején került helyette valami más. Mint ahogy vörös kordoványt se visel ma már senki, kiment a divatból.

Nem is kell, hogy megmaradjon.

Balázs János

*****

Napló **(második rész)**

Wertán Zsolt úr folyamatosan jegyzeteket készített az 1999-es erdélyi barangolás résztvevőjeként. A barangolóra tömegesen rászakadó élményeket, információkat rögzítette. "Naplóját" rövidítésekkel közöljük. Csupán olyan részeket, mondatokat hagytunk ki, amelyek számos, további információt igényelnének, vagy annyira töredékesek, (csak az utazó által sebtiben följegyzett szavak), hogy mindenikük külön-külön résztanulmányra szolgálna rá.

Kérjük olvasóinkat, a hamarosan ismét sorra kerülő Barangolás előtt olvassák odaadó figyelemmel a szerző jegyzeteit.

Brassó

Görög katolikus templom (most ortodox). Bármilyen nem protestáns templomot csak telekudvarban volt szabad építeni, utcai frontra nem. Ez is így épült, II. József csak 1787-ben engedélyezte a görög kereskedőknek, hogy a Fanariota (Világítótorny) negyedben templomot építsenek. Pici kolostor-temető; a volt bástyát megvehették, odatették a harangot. Arrébb, a patak mellett, a szögletben a kovácsok íves, tágas, félrondella-szerű alacsony bástyája, most levéltár.

Ismét a régi Főtér: görögkeleti, díszes templom. Fel a Cenkre, utcákon át, majd lépcső, amely átvágja a 150 centiméter vastag városfalat. Kötélvasút a Cenkre. A csúcson a második halmocska csúcsán a kőtalapzat maradványaira valaki fölfestette: *"Itt állt Árpád vezér szobra, az á ok /oláhok/ 1916-ban felrobbantották."*

Gyönyörű kilátás nyílik a városra. Látszanak az egyes dombtetőkön a régvolt erősségek maradványai.

Tovább megyünk busszal a Bolonyai Katolikus templomhoz, amely Bolonya városrésztől kapta a nevét. Itt szállt fel hozzánk néhány erdélyi magyarörmény testvérünk és két újságíró, az esti, árkosi találkozóra.

Sepsiszentgyörgy

A Sugás nagyáruház előtt csatlakoznak az itteni örmények is. A telefonhírmondó feltalálója, Puskás Tivadar (Ditro) is örmény. Az Úz völgyében Fehér Sándor naplója... Dávid Antal sok könyvet írt; Dávid Katalin az első unokatestvérem...; Urmánczy-kastély, Merza-rokonság. Ferenczy-család: István és Csongor, aki most Budapesten színész. Budai József pomológus. Néhány fajtája: "Kossuth", "Bem", "Getz Mari almája".

Árkoson este örmény találkozó, ismerkedés.

5. nap: Kézdivásárhelyre igyekszünk (Tirgu Secuiesc), az "élő múzeumba"; nem végzett muzeológus, hanem autodidakta "élő fáklya" Incze László. A magyarságot megtartó, szellemiekben is erősítő tevékenység, küldetés, ami itt a gyűjtő, megőrző munka mellett a levegőben érzik.

Igen gazdag gyűjtemény van együtt.

Rétyi nyíres, közte itt-ott egy tó. Kovászna patak.

Zágon: Mikes Kelemen; Mikes Pál Rákóczi apródja volt, Vajdahunyadon kivégezték. Vers: Lévai Sándor "Mikes".

Kovászna

Embermagasságú fallal körülvett református templom.

Csomakörös (Chiurus) Kovásznához közel, de igen rossz úton zötyögünk. Temploma fallal körülvéve.

Csoma Sándor Nagyenyeden és Göttingenben tanult és elindult, hogy fölkeresse a magyarok őshazáját. Tibeti-angol szótárt készített, elősegítve a buddhizmus megismerését, maláriát kapott, Dardzsilingben halt meg. Vers: Áprily Lajos "A zarándok". Aleppóban, az örmény negyed közelében van egy kis, magyarnyelvű tábla: "Itt szállt meg Körösi Csoma Sándor". Bem Aleppóban halt meg.

Vissza Kovásznára. (A szláv nyelvekben a "kvasz" savat, ill. savanyút jelent.) Pokolsár: az iszapos tavacskában feltörő gázok bugyborékolnak, fortyognak. A patak korábban el-elöntötte Kovásznát. Ha nem nedves, saras rétegen tör fel a gáz, akkor mofetáról beszélünk. Kovásznán egyszerre 6 ezer beteget kezelnek mofetákban. Itt ér véget a Keleti Kárpátok vulkánvonulata. Balra Kézdivásárhely. Jobbra az elágazás a Tündérvölgybe visz. Itt nem rég nagy szélvihar nagy területen letarolta a fenyvest.

Kommandó (Comandau) - Erdély legmagasabban fekvő települése: 1200 méter. Fűrészüzem, iskola. Nevét a "Grenz-kommando"-ból, az osztrák határőrség nevéből kapta.

Zabola (Zábala) Itt született Erdély Széchenyije, Mikó Imre. Mikes kastély, erődtemplom három-méteres támpilléres fallal.

Gelence - itt gyönyörködhetünk a legszebb Szt. László-freskóban - ő Erdély védőszentje. Innen a Feketeügyön át Szentkatolnára (Catalina), jobbra az Ojtozi-szoros, a ligetben a fortyogó.

Kézdivásárhely (Tirgu Secuiesc),

református, katolikus és unitárius templom. A használhatatlan, mocsaras területet, amelyet adományként kaptak, a ferencesek lecsapolták, ott épült a kantai templom. Gazdag gyűjtemény, elhivatott vezető a múzeumban.

Tovább: az úton jobbra a dombtetőn az árpádkori perkői keresztelő kápolna: a 12-ik századtól itt intézték a peres ügyeket. A csillámló-fehér kápolna szép a fátlan, nyugodt hajlású dombtető zöld gyepén. Búcsúkor akár 22 ezer ember is összejött itt - a kápolna örmény-kaukázusi építészeti elemeket mutat.

Torja (Turia) - a hegyekben a Búdösbarlang. Szent Anna tó. (Legenda). A tóparton előresétálva látjuk a Szent Anna kápolnát. 1564-től állt itt kis fakápolna, aztán kőből építették újra, ezt 1804-ben javították, 1925-ben és 1946-ban ismét igazítottak rajta. 1976-77-ben épült a régi alapokra a jelenlegi - a toronyban 1928 óta 50 kilogrammos csengettyű dicséri az Urat. Jóleső az itteni tisztaság. Vissza Kézdire.

Alsócsernáton - írásos emléke 1300-ból. Székely ősvár: Ika - kőtorony, olyan régi, mint a Bálványos. Csernátonban 68 székely (nemesi) család élt.

A Domokos-kúria területén és épületeiben Népfőiskola működik. A Hasszmann-család gyűjti a népi mesterség tárgyait, sokféle mesterséget tanítanak, és a magyarságtudatot fenntartják. (Hasszmann Pál szóhasználata: "drága emlékezetű gróf Széchenyi István uram", "Mikó Imre uram".)

Felsőcsernáton: Bod Péter református lelkész, Árva Bethlen Kata. Cseh Lajos, Vajda Gyula és sok jó pap, kántor került ki innen. Dálnok adta Dózsa Györgyöt. Legfontosabb a hűség anyanyelvünkhöz, zenei anyanyelvünkhöz, mondáinkhoz, balladáidhoz, Bartók-Kodály hagyatékához. Család, egyház, iskola.

Hasszmann Pál úr a kúria kőkapujáig kísért minket.

Elmentünk. Az embernek könnyes lesz a szeme, amikor ilyen lelkülettel találja szemben magát. Igen! Az ilyen fáklyák világítanak nekünk is, a sötét rendszerek utáni időkben.

Eresztevény - itt temették el az üldözö kozákok miatti siettükben Gábor Áront. Az országút mellett a templomnál lévő, testes kő síremléknél koszorúzás, vers.

Wertán Zsolt (folytatjuk)

*****

Requiem egy funkcióért

Hála Istennek nem történt haláleset, csak egy státusz szűnt meg, amit bizony lehet gyászolni. Székely, egyenesgerincű, kiváló mérnök apa, aki Márton Áronnal együtt, azonos hitért szenvedte a kommunista börtönök kínjait; a német pontosságot és fegyelmet, józan életmódot tisztelő anya... a szülei, akiket zsenge gyermekkorában veszített el. Mindez nem kis mértékben járul hozzá, hogy sokoldalúan képzett emberré váljon és tehetségét "csakis a közért tenni" akarás jegyében gyümölcsöztesse.

Ereiben nem csörgedezik örmény vér, de a székely kisebbségi sors, ami a történelem folyamán nem egyszer volt azonos az örmény üldözöttekével, világszerte a Musza dag-tól Csíksomlyóig - ahol életének egy részét töltötte, - rányomta bélyegét életvitelére. Minden tette önzetlen, józan megfontolás eredménye. Bernády óta nem volt Marosvásárhelynek ilyen, a nagy réteg által tisztelt, a közügyekben eredményes, gazdag aktivitású polgármestere.

Regényt lehetne írni tetteiről. Mindarról, amit rövid, egy ciklusra szóló megválasztása idején, a város első embereként tett. Szellemi, gazdasági, kulturális törekvéseit és megvalósításait bármely európai város megirigyelhetné. Munkáját a dinamizmus, lendület jellemezte, mindig szem előtt tartva a város lakosságának összetételét, a testvériség fontosságát.

Jóval polgármesterré választása előtt, alapító tagja volt a Pro Európa Ligának, azon szervezetnek, amelynek akkori elnöke ma Finnország romániai nagykövete, és amelynek célkitűzése többek között a Romániában élő etnikumok jogainak védelme és érdekeinek fenntartása. Ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha a többséget meggyőzzük, hogy csak úgy lehet európai nemzetté válni, ha az együtt élő nemzetiségek ugyanazon jogokat élvezik.

Minden tettét a korszerűség jellemezte. Tiszavirág életű volt ez a periódus. Okait nem taglalom, előre megírt forgatókönyv szerint ért véget, és ha kellett, a Belügyminiszter intézkedett.

Mégis fel kell sorolni azon eredményeket, amelyet a város lakói nem felejtenek, de félő, hogy az idők folyamán csak emlékké válnak, és amelyeket majd csak úgy emlegetnek, hogy "a **Fodor Imre** polgármestersége idején..."

Nem festette nemzeti színűre a főtéri padokat - mint azt a kolozsvári polgármester tette - , nem hozatott Hollandiából kék tulipánokat a virágágyások nemzeti színűvé alakításához, de bevezette, hogy vasárnaponként a Fötér sétáló utcává váljék, és legalább egyszer egy héten az ott lakók benzingőzmentes levegőt szívjanak és csendben ébredjenek reggel.

Megszervezte a Marosvásárhelyi Napokat, amely rendezvénysorozat alatt a város múltját idéző és a jelenben megvalósult eredmények mindenki számára ismertté váltak.

Az, hogy a 2000-es évben megtartott vásárhelyi napok fényét beárnyékolta a Borsos Tarmás szobra körül lezajlott esemény, nem az ő kudarca, azok ellenezték a szobor leleplezését, akiknek fogalmuk sincs arról, hogy élt itt valaha egy főbíró, aki nagyot lendített a város értékén akkortájt, amikor a szobordöntő vandáloknak még ősei sem laktak a székely fővárosban, és akiknek hírük-hamvuk sem volt az időben a területen. Testvérvárosi kapcsolatokat teremtett, melyek nemcsak Szeged és Zalaegerszegre terjedtek ki, hanem a nagybritanniai Bournemuth városára is. Onnan az angol delegációt annak idején neves orvosok, tanárok, közigazgatók, közigazgatásban dolgozók képviselték.

PRO URBE díjat létesített., a város díszpolgári címét jeles személyek kapták, akik az idők folyamán hozzájárultak a város fejlődéséhez, hírnevének öregbítéséhez. A jeles professzor, az

örmény származású Dr. Dóczy Pál, vagy a szintén örmény Dr. Asgjan Berj Sant, de kaptak ilyen díjat igen nagy tudású jogászok, mint Dr. Imre Ernő, művészek, írók és nem utolsósorban a Herder-díjas Sütő András, és más közéleti személyiségek, mint Keresztes Gyula, aki sokat tett a város fejlesztésért.

Minden erejét latba vetve sikerült a Zsögödi Nagy Imre képeit a Múzeum pincéjéből - ahol raktározták - a felszínre hoznia, de nem sikerült egy emlékszobát létesítenie, ahol a világhírű művész kiváló műveit méltó keretek között tegyék láthatóvá a nagyközösség számára. E téren minden próbálkozása akadályokba ütközött.

Mint ahogy nem sikerült a Városháza épületét a város tulajdonába visszajuttatnia, pedig azt annak idején Dr. Bernady városatya a város számára építtette, hogy a mindenkori polgármesteri hivatal székeljen benne. Ezt az erőfeszítést is elgáncsolták.

Polgármestersége alatt a hivatal Marosvásárhely Városháza Közlönye címen kétnyelvű lapot jelentetett meg. E kétnyelvűség igazolja, hogy a város összlakosságához szólt és tudósított, nemzetiségre való tekintet nélkül.

Országszerte cikkek, kommentárok jelentek meg róla a sajtóban a választási kampány alatt. Az is elhangzott, hogy "alkalmatlan" e funkció betöltésére.

Az évek folyamán közelharcot vívott a kétnyelvű táblák elhelyezéséért, melyek Déva várához hasonlóan reggelre nem leomlottak, hanem újra átfestődtek, mint kitűnt, sok esetben rendőri felügyelettel (nehogy a "pingálókát" illetéktelenek megzavarják). Ebből állt az alkalmatlansága, hogy kitartott elvei mellett? 2000 március havában jelent meg a Városháza közlönyének 12. száma, két nyelven. Ebben részletesen taglalja az utóbbi évtized egyik legfontosabb beruházásáról szóló híreket: a Dózsa György utca korszerűsítését. Aluljáróval, civilizált módon.

A kétnyelvű lap, melynek címe MONITORUL PRIMARIEI TARGU MURES, a hírt szintén leközi, de itt az utca névadója DOJA GHEORGHE nevet visel.

Vajon, abból áll-e Fodor Imre alkalmatlansága, hogy a temesvári mártírt DÓZSAként, a valós nevén nevezi?

B. Júlia

*****

Keresztes Zoltán

Az erdélyi örmény KERESZTESEK családfája

Rokoni szeretettel unokabátyámnak, Keresztes Istvánnak

Nincs talán olyan ember a földön, akit ne érdekelne a származása. Kik voltak az őseim? Honnan jöttek? - teszi fel a kérdést és sokáig keres-kutat, hogy ezt kiderítse.

A kereken 310 évvel ezelőtt Erdélyben letelepedett mintegy tízezer örmény leszármazottai - köztük mi, a Keresztesek is, - szintén ezt kérdezzük. Kevesen vannak azonban közöttünk olyanok, akik erre a kérdésre válaszolni is tudnak. Pedig erdélyi örmény őseinkről, valamint családuknak elődeiről általában már nagyon sok minden ismert, tisztázott dolog. (Forrásmunkáim közül haszonnal forgattam Szongott Kristóf, Ávédik Lukács, Hovhanesian Eghia, H. Dj. Siruni és Tarisznyás Györgyi könyveit az erdélyi örményekről.)

A családi hagyatékban maradt meg a mellékelt csoportkép, amelyet nem tudok nosztalgikus meghatódottság nélkül nézni. Négy nő és hat férfi néz ránk nagy komolyan a képről, ahogyan a gyergyói fotográfus 1885-ben beállította őket.

Id. Keresztes Antal - akit a képen már nem láthatunk - Szamosújváron született ugyan, de Gyergyóditróban vette feleségül Miklós Rózát és ott is telepedett le. Valószínűleg őt gyászolja

felesége (a fénykép hátsó lapjára írt bejegyzés szerint "Anyjuk az egésznek"), és gyermekeik: Kristóf, István, János, Antal, Lukács, Gergely, Katalin, Náni és Amália. Több mint egy évszázada, 1885-ben. (A férfiak közül az egyetlen szakáll nélküli Gergely nagyapám, mert ő csak a következő évben, 27 évesen nősült.)

Gyönyörű nagy család...

Amint szorgos kutatómunkával kitűnt, a kilenc testvérnek mintegy 380 leszármazottja lett: gyermekeik, unokáik, déd- és ükunokáik -, akik mi vagyunk... Megpróbálom megírni közös őrmény ősaink Arméniából való hét és fél századdal ezelőtti (1239) eljövételének történetét, lassú vándorlásukat nyugat felé, életük sorát Erdélybe költözésük (1672) után, a Keresztesek életét a fénykép készülete idején (1885), majd a családfa teljes kibontásával megrajzolni a ma élő utódok életét, a lemenő- és oldalági rokonok kapcsolatait.

A megrajzolt kép elsősorban a nagycsalád tagjai számára érdekes, de a család története s a családfa kialakulása majdnem azonos sok száz és sok ezer erdélyi őrmény család történetével. ANI... Itt kezdődik az erdélyi őrmények, s ugyanakkor a mi családunk története. Hogy a kapcsolatot megértsük, vissza kell mennünk térben és időben.

A Fekete-tenger és a Kaszpi-tenger közötti területen fekszik a Kaukázus hegység. Tőle délre tör égbe "az őrmények szent hegye", az Ararát. Őrmény neve Maszisz, 5165 m magas.

Évszázadokkal ezelőtt az Ararát déli oldalán egy virágzó főváros élt, az akkori Arménia fővárosa: Ani.

"A királyszékes Ani", amelynek "1001 temploma és egymillió lakosa volt", ahogyan azt keleties túlzással sokszor leírták. A város története, miként az őrmény nép eredetének története is, a régmúlt idők titokzatos kódéba vész.

Az őrményekről már Hérodotosz is ír. A Kr.e. 14. században hettita ékírásos emlékek emlegetik a Hájaszta-Azzi törzsszövetséget. Ehhez pedig tudni kell, hogy az őrmények saját magukat hájnak nevezték, csak az idegenek adományozták nekik az Arme... nevet. Az is tudott, hogy az őrmények a Kr.e. VII. században telepedtek le Urartu ősi birodalmában.

Arménia mindig az ütközőállam szerepét játszotta Európa és Ázsia határán. Különösen azután, hogy püspökük, Világosító Szent Gergely az egész őrmény népet keresztény hitre térítette. Vallásuk és gazdagságuk miatt (kitűnő mesteremberek és jó kereskedők) állandóan ki voltak téve a szomszédos és távolabbi népek támadásainak. Pusztították őket a perzsák, majd Nagy Sándor hadai. Később a bizánciak hódították meg virágzó országukat. Sorozatosan rabolták őket az arabok és a szeldzsukok. Majd jöttek a kurdok és a grúzok. Amint az őrmények kiheverték az egyik vérontás veszteségeit, újabb hadak irtották - rabolták őket.

A X. században négy királyság osztozott Arménián. A Bagratida dinasztia tagjainak egyike volt II. Asod király, "a Vaskezű", aki a Sirág tartomány területén fekvő ANI-t, az Arpa folyó menti kis erődöt fővárossá emeli, bástyákkal, öles falakkal megerősíti. 1010-ben kezd épülni Ani gyönyörű székesegyháza, akkor létesített impozáns könyvtárának romokban ma is álló falai a lakóinak magas fokú műveltségéről tanúskodtak. Védőszentjük, Világosító Szent Gergely tiszteletére templomot emelnek, a Szent Gergely kápolnát, amelynek formáiban bizánci és gót (!) elemeket találhatunk, a palotáik is a keleti építőművészet csodáinak tűnnek a ma már teljesen elcsöndesült romvárosban.

Akkoriban úgy hitték, hogy eljött végre a Kánaán, hogy a gyönyörű, virágzó városban békésen munkálkodhatnak az addig oly zaklatott életű őrmények.

Elindult azonban keletről a "sárga vihar", Dzsingisz kán és mongoljai, az Arany Horda, a mongol állam teljes hadereje. És bár a kán 1227-ben váratlanul meghalt, a tengerár már nem tudott megállni. Egyik vezére, Csormakán vette ostrom alá ANI-t (1239-ben), és a kétségbeesetten küzdő ANI-beliek - a ma is látható, romjaikban is lenyűgöző látványt nyújtó bástyák és városfalak ellenére - sem tudták tartani a várost. A vad mongol harcosok raboltak,

romboltak, gyilkoltak, kardélre hányták a város lakosait. Az északi kapun át halálfélelemtől űzve menekültek, rajzottak ki azok, akik túléltek az öldöklést (egyres forrasok mintegy 30.000-re becsulik számukat), míg mögöttük pokolként lángolt a felgyújtott város. Ők a mi őseink, tőlük származtak a később Erdélybe költöző örmények.

ANI elpusztult. Végleg egy évszázaddal később földrengés végzett vele; még az is romba dőlt, ami a tatárjáráskor megmaradt. Azóta ANI halott romváros. Ma kísérteties csend uralja, helyét már a térképek sem jelzik... A kutatókon kívül már csak mi emlékezünk a hajdani fővárosra, ANI-ból elmenekült örmény őseinkre. Mi, ma is élő leszármazottak. A menekülők ideiglenesen a Kaukázusban telepedtek meg. Ez volt "a népek hegye". A kipsák tatárok miatt itt sem éltek békességben. Egy évszázad múltán pedig újabb mongol hullám indult Ázsiából nyugat felé és az örményeket ismét tovább kergették - sodorták.

Ezúttal a Krím-félszigetig jutottak, amely a Genovai Köztársaság fennhatósága alatt állott. Itt szívesen fogadták az ugyancsak keresztény örményeket, akik rövid idő alatt bebizonyították, hogy szorgalmas nép: letelepedésük után falvakat, városokat alapítottak, fejlesztettek. Kaffa városát (ez az ősi Theodoszia, a mai Feodoszia) körfallal, erődítésekkel látták el.

Ezek után a genovaiak rájuk bízta a Krím-félsziget védelmét, s ők jó ideig eleget is tettek ennek a várakozásnak.

(folytatjuk)

*****

Ítélet és dicséret

A legújabb, magyarországi szereposztás szerint az állampolgár elkövet, a bíróság íté. Függetlenül.

Nem szoktam írni, felszólalni. Most kénytelen vagyok reagálni, mert személyemben is érintett vagyok.

Tájékoztatásul az előzmények: dr. Issekutz Sarolta (a feleségem) 1998-ban pert indított az Országos Örmény Önkormányzat ellen személyiségi jogai megsértése, jóhírneve sérelme miatt, mert az OÖÖ törvénytelen módon, alaptalan vádakkal kizárta tagjai sorából, valamint 1998 májusában egy 12 oldalas Országos Örmény Hírlevélben - az Ararát mellékleteként - súlyos, becsületsértő, rágalmazó írásokat jelentetett meg, amelyekben bűncselekmények elkövetésével vádolták őt és engem. Az I. fokú ítélet a keresetet elutasította. Azaz, a bíróság úgy vélte: dr. Issekutz Sarolta személyiségi joga és jóhírneve nem sérült. A perben feleségem semminemű bizonyítást nem folytatott, hiszen a perrendtartás szerint a vádak valódiságát a vádlónak kell bizonyítania. A tárgyalás során az OÖÖ tanúként felvonultatta ugyanazokat a személyeket, akik rágalmazták. Ők megismételték a korábbi vádakot. A tárgyalás során semmilyen valóságos bizonyítékot fel nem hoztak, tényleges tanút nem idéztek.

Az elsőfokú (nem jogerős) ítéletet az Ararát c. lap teljes terjedelmében lehozta, az EÖGYKE-Füzetek ezt nem tette meg, mert az ítéletet a Magyar Köztársaság független bírósága szégyenfoltjának tekintjük.

Nem jogerős, amit írok. Csakhogy - ezt állítják - a "saját cégembe" önkormányzati pénzeket pumpáltam át. Hogy volt-e valaha érdekeltségem a DILOG Kft-ben, ahová "átpumpáltam"? Egyáltalán, pumpáltam-e? Ez a Magyar Köztársaság Bíróságát nem izgatja.

A Magyar Köztársaság Bírósága függetlenül íté, hiszen a kutya ugat, a karaván meg halad... "Elhangzott a szó, szól az induló..."

Magyarországon a legjobb, ezek szerint üzlet a rosszhiszeműség; elég, ha Ikszfalvi Kisfiú leckeként felmond egy listát - senki nem kérdezi többé, igazat mondott-e a lista felmondásakor Hallottuk a bemártott neveket és azzal kész. Akinek a neve elhangzott, az disznó.

A gyanúnak nálunk nem árnya van, hanem bizonyító ereje! Akire rávetül, az aztán szedje össze magát. A harmadik köztársaság igazságszolgáltatása - úgy látszik - szellemében, logikájában (akaratlanul is?) kádárjánosi.

Átvilágítjuk a világot, s kiskapuzunk. Hogy közben egy egész ország, s annak emberi közössége megy kálóba?

No, ezt majd (valamikor, valakik, utánunk) elszámolják, mi egyelőre s országszerte csak mocskolódjunk. Most az a lényeges, hogy ha valaki tisztességes munkát végzett (példának okáért: több lehetséges közül a méltányos áron kínált, távlatosabb, értelmesebb ajánlatot választotta), akkor köpjünk egyet: az ő unokahúga volt-e a portás annál a vállalkozásnál, amelyet ő ajánlott?

Ha mégsem? Nem baj, az odaköppött pecsét rajta marad.

Eleddig naivan hittem, hogy ha vádolnak valamivel, akkor fel is jelentenek. (Hiszen: **van**, mivel vádoljanak.) Végre megértettem: nem hülyék ezek, hogy fárasszák magukat a hamis vád bizonyításával. Rohadtul nehéz nemlétező dolgot bizonyítani.

Ki kell várni, amíg a megrágalmazott, üzött vad felhördül: állj, hazugság, kikérem magamnak, a jó hírnévhez való, alkotmányos, emberi jogomat sértették, és... és...

És? Megsértették. Igen. És várják, hogy elszakadjon a cérna.

Feleségemnél, dr. Issekutz Saroltánál "elszakadt" és ő bírósághoz fordult. Nem azért, hogy állítsák vissza **törvénytelenül** megvont képviselői státuszát, hanem, mert "személyiségi jogait sértő" rágalommal illették. Nyilvánosan.

Megszületett az ítélet.

Én, törvényszéki állampolgár, végre megnyugodhatom. Az ítéletben ugyanis a Magyar Köztársaság Bírósága megállapítja, hogy *"A bíróságnak nem feladata az, hogy eldöntse, hogy a meghallgatott tanúban a felperesről kialakult vélemény, a felperes személyének megítélése milyen valóságtartalommal bír."*

Végre világos beszéd, amelyet A.A. lapja, az A. büszkén idézhet. Az ítélet indoklásaként a bírósági jegyzőkönyvben szereplő összes mocskolódást pedig - ezúttal korántsem mocskolódásként, csupán a Magyar Köztársaság jogrendjének nagyobb dicsőségére - az említett "három-A" a törvény által védve megismételheti. Meg is ismétli. Naná, egy ilyen ziccet nem hagy ki. Ennyiben az A.A. lapja, az A. korszerűbb ennél a "Füzetek"-nél, melyet éppen olvas, Kedves Olvasó.

Ismét elolvashatja, hogy piszkos vagyok én s méginkább az asszony. Mindez immár **(jogerőtlenül)** "bizonyítva van". Hol "van" bizonyítva? Nehogy már ilyesmit tessék kérdezni! A tárgyalás során a tanúk ismétlik ugyanazokat a mocskolódásokat, amelyek egyszer már - tőlük leírva - megjelentek az említett, korábbi Ararát-különszámban...

"A Bíróságnak nem feladata megvizsgálni, igaz-e, amit mondtak", csak az a feladata, hogy megvizsgálja, mondták-e? Ha mocskolódtak, hát annyi... Lehet, hogy tanúknak és Bíróságnak egyaránt nyelvi nehézségeik vannak? Nem tisztázták, hogy a "vélemény" és a "rágalmazás" mégsem ugyanazt jelenti? Sarolta - állítólag - nyilvánosan, szörnyű dolgokat jelentett ki egy szamosújvári találkozón. Ott ugyan több mint 200 ember volt jelen, és az említett **egyáltalán nem szólalt fel** - de ez nem lényeges. A lényeges az, hogy a piszkolódás elhangzott.

"Mi a vád bizonyítéka?" "Az, hogy vádolnak."

A vád legőszintébb tanúja, dr. Moldován Kristóf kijelentette: nem vett részt azon az ominózus, testületi ülésen Debrecenben, ahol dr. Issekutz Saroltát kizárták, mert éppen külföldön, Szamosújváron tartózkodott. Az OÖÖ erre a Magyar Köztársaság Bírósága előtt más tanukkal "bizonyította", hogy dr. Moldován Kristóf valójában ott volt, csak - lévén vénember - nem emlékszik jól. (Hoppá! - mondják erre ma, budapestiesen: az egyik tanú bizonyítja a másik tanú alkalmatlanságát?)

Nem fontos. Megnyugszom: igazságos és körültekintő a bíróság ítélete. Mondhatni: független.

Hiszen nem befolyásolja semmi. A tények sem.

Naponta látom, olvasom, hogyan vádolják egymást a politikusok, a nem politikusok, a művészek, a gazdák és a gazdátlanok, a közalkalmazottak és a köz által nem alkalmazottak.

Az ember képes gondolatban megvergetni egyik vagy másik vállát: „milyen bátor, leleplezi X-t meg Y-t, nyilvánosságra hozza ezt, meg azt”!

Azt hisszük, hogyha valaki a nyilvánosság előtt azt állítja egy másíkról, hogy elsikkasztott egy milliót, az igaz... (Hiszen ki vállalná - gondoljuk -, hogy a bíróság a hamis állítást számon kéri. Egy **jogállamban minden embert** véd a jog a valótlan állításokkal szemben.)

Vagy mégsem ?

Saját bőrömmön tapasztalom, hogy valami összekavarodott.

Hol a hiba? A törvényben? A törvény alkalmazóiban? Mindkettőben...?

Ez így nem jó !

A Magyar Köztársaság Bírósága, a független bíróság mindentől függetlenül ítél. Az ítélet független a tanuk állításának valóságtartalmától is, mert „az igazságtartalmat nem kell vizsgálnia”. Vagyis: a közéletben a vádaskodást jelenleg úgy hívják, hogy "véleménynyilvánítás". És a szabad vélemény-nyilvánítás: jog.

Mi következhet ezután?

Bármi? Nyugodtan leköphető bárki, aki a közéletben tevékenykedik, a közért tesz? Hiszen "megvan" a recept, a Bíróság írta le... Ezután (következmények nélkül!) leköphető akár a Bíróság elnöke is...(Persze, "a valóságtartalom vizsgálata" nélkül)

Remélem, hogy mégsem így van!

Balogh Jenő

*****

Hölgyeim és Uraim!

(Elhangzott a Fővárosi Örmény Klub 2000. július 20-i találkozásán)

Ezennel kijelentem, hogy az itt jelenlévő X.Y. a múlt héten ellopt tőlem egy millió forintot. Az itt jelenlévő X.Y. nem tiltakozhat, mert eltávolítjuk a teremből. Magyarázatára nem vagyunk kíváncsiak.

Az itt jelenlévő X.Y. ezek után csináljon, amit akar, forduljon akár bírósághoz, az elhangzott vád megmarad. Nem bizonyítom be, hogy ő valóban lopott-e tőlem, csak kimondom. Bizonyítsa be ő, ha tudja, hogy a vád alaptalan, hazug.

Bocsássanak meg, hogy ilyen durva hasonlaltal kezdtem.

Egy költő sorait szeretném az önök emlékezetébe idézni. A költő nem volt örmény származású, nem volt magyar, nem született Erdélyben. John Donne-nak hívták és angolul írt. Például - s körülbelül – ilyesmit:

"Ha a szomszédod kertjét viszi el az árvíz, azzal is Európa lesz kevesebb... ezért hát ne kérdezd, kiért szól a harang - érted szól."

Valójában, személyesen nem érint a dolog, amely miatt szólok. Valójában, személyesen, igenis, érint a dolog. Az a gyanúm, hogy mindannyiunkat érint. Ugyanis: szól a harang!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 1997 februárjában alakult meg, azaz több mint három éve. A Fővárosi Örmény Klub még ennél is jó egy évvel régebben működik. Jól érezzük magunkat, hála Istennek, minden hónap hamadik csütörtökén találkozunk itt, és mindig kapunk valami értelmes, izgalmas, értékes műsort. Amire vagy odafigyelünk, vagy nem. Vagy eljövünk, vagy sem (mert éppen közbejött valami). Ez így természetes. A klubest azonban mindig **meg van tartva** s mindig értelmes műsorral, tőlünk, résztvevőktől függetlenül. Nem jöhet közbe semmi.

Ez is így természetes.

Aki az egészet szervezi, időnként jelzi nekünk, hogy nála - látszólag - erősebbek, nála mindenképpen hatalmasabbak rugdossák. Mi ezt tudomásul vesszük, bólintunk, hazamegyünk, majd egy hónappal később ismét eljövünk a klubtalálkozóra, várakozással telve. És várakozásunkban nem csalódunk: ismét kapunk színvonalas, érdekes, értelmes műsort. Meg szendvicset és üdítőt.

Aki pedig minderről gondoskodik - egy másik ember odaadó segítségével - néha bíróságot jár, ahol ismételten rugdossák. A bíróság előtt egyedül áll. A rugdosásokat ő kapja, meg a társa, nem más.

Hölgyeim és Uraim!

Nemrég lezajlott egy igen hosszú ideje tartó polgári peres eljárás, amelyben dr. Issekutz Sarolta kifogásolta, hogy jó hírért, becsületét sértő kijelentések láttak napvilágot - nyomtatásban! A kijelentések előtt még valami történt: az Országos Örmény Önkormányzat kizárta őt a tagjai közül.

Lehet, hogy Önök unják az önkormányzatok körüli, zavaros dolgokat. Nincsenek egyedül. Lehet, hogy Önök felteszik a kérdést: miért olyan fontos I.S.-nak, hogy országos képviselő-e vagy sem, hogy kizárták-e, vagy sem.

Önök, mi mindannyian - rosszul tesszük fel a kérdést.

Nem I.S.-nak fontos, hogy országos képviselő legyen. Sőt: neki egyáltalán nem fontos ez - vagy más rang. A magyarországi embereknek fontos, hogy a tisztesség és törvényesség uralkodjék ebben az országban. A magyarországiaknak, legyenek magyarörmények, erdélyi gyökerűek, tegnap bevándorolt keleti örmények, vagy zalamegyei svábmagyarok. Mindegy.

És ugyanezeknek az embereknek - mindannyiunknak - lenne fontos, hogy ne mondhasson bárki, bármiféle mocskos vádat bárkire, következmények nélkül.

Reméljük, hogy egy hónap, két hónap, sok hónap múlva is ugyanitt találkozhatunk, ugyanígy értelmes, tartalmas műsort kapunk, ugyanígy lesz üdítő és szendvics. Szükséges és szép tőlünk, hogy ezt igényeljük, szükséges és szép tőlünk, hogy elfogadjuk és becsüljük érte azt a két embert, aki mindezt bonyolítja.

Ezért nem kell ezt a két embert megtapsolnunk. Nem tapsért teszik, hanem jó meggyőződésük miatt. De talán mégiscsak tudatunk kellene velük valamit, talán éreztetnünk kellene, hogy nemcsak elfogadjuk a munkát, a szervezést, a klubestet, hanem valóban fontos nekünk ez az egész, amit csinálnak.

Mert: hamis vádak és mocskolódások ügyében buta ítéletet hoz egy magyar bíróság, ítéletében hangsúlyozva, hogy a lényeg **nem** vizsgálja.

Vagyis: "az itt jelenlévő X.Y. a múlt héten ellopott tőlem egymillió forintot. Az itt jelenlévő X.Y. tehát bírósághoz fordul jó hírneve védelmében. A bíróság megállapítja, hogy a vád valóban elhangzott, ezek után X.Y.-t üres kézzel elbocsátja."

Formálisan törvényes ítélet igazságos?

Mi tehát ne köszönjük meg ezúttal I.S.-nak és B.J.-nek, hogy a mai napra is értelmes, okos klubdelutánt biztosítottak.

De talán megpróbálhatnánk kifelé, a soha nem bizonyított mocskos vádakkal szemben is melléjük állni, mert lehet, hogy erre van szükségük. Nekik és nekünk.

Ne kérdezzétek, hogy kiért szól a harang: értünk szól.

dcs

*****

Tisztelt Olvasónk!

Minden EÖGYKE-füzet megjelenése után számosan telefonálnak, véleményt mondanak, dicsérnek, kritizálnak. Fontos ez, hiszen tudnunk kell, hogy valóban olvassák a lapot, valóban odafigyelnek reá azok, akiknek szánjuk.

Igen ám, de... Sem élőszóban, sem telefonon elmondott véleményt nem lehet közölni. Most két (írásban, papíron) érkezett levelet osztunk meg Önökkel. Az elsőt Fazakas Edit tanárnő küldte Gyergyószentmiklósról, 2000 július 4.-i dátummal. Címzettje Aján Gerő úr, a Siófoki Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke.

„Kedves Gerő bácsi!

Egy hét távolából tekintek vissza a siófoki nyaralásra. Anthony de Mello szavai jutnak eszembe: "Valójában semmit sem birtokolsz, csak őrzöl egy darabig. S ha képtelen vagy továbbadni azokat, akkor azok birtokolnak téged. Bármilyen legyen is a kincsed, úgy tartsd a markodban, mintha vizet tartanál. Mert ha megszorítod, eltűnik. Ha kisajátítod, tönkretesz. Tartsd szabadon és örökre a tied marad."

Gerő bácsi, köszönjük, hogy a "kincs" jó kezekben van és hogy tíz napig a miénk is volt. Őszintén értékelem a tábor vezetésében és lebonyolításában tanúsított pontosságot, precizitást és jóindulatot. Derűs napokat, kellemes nyarat!

Eszti”

A második levél írója Hanusz Gyula, címzettje a szerkesztő, aki ezért kissé zavarban van. (Sokkal könnyebb önmagunkról kritizáló levelet közölni, mint a dicséretet!)

„Kedves Csaba!

„És tudassátok..." c. munkád első részét érdeklődéssel, figyelemmel és bizony, néhol töprengő rejtvényfejtéssel olvastam. A második részt megrendülten.

„Exegi monumentum aere perennius"... ilyen értelmű és értékű emlékművet állítottál édesapádnak. Igaz, hogy adósa is voltál egy ilyen súlyú megemlékezéssel mindazért, amit egyrészt génjeidben, másrészt szóban, tettben tőle kaptál s örököltél. Nem kis munkád lehetett az anyag, adatok, fényképek összegyűjtésével, de hidd el, nem vezett kárba sem az idő, sem az energia, amit ráfordítottál. Ezt így kellett megcsinálni, hogy az olvasóban maradandó élményt, emléket keltsen. Sikerült... köszönet érte.

„Trianon" c. munkád pedig (amely szintén alapos munka gyümölcse), hosszas lelkiismereti konfliktust segített eloszlatni. Régen vívodom az általad megfogalmazott gondolatokkal, de miután környezetem, ismerőseim nagy része másként reagál a történetekre és másként vélekedik, azt hittem, hogy csak az én gondolkodásomban van hiba, megalkuvási hajlam. *I...I* Talán a választások is jobban sikerültek volna, ha a felelőtlen, szélsőséges megnyilatkozásokkal fel nem piszkálják a kedélyeket odaát. Üdvözöl és ölel

Hanusz Gyula”

Felmerülhet az öntetszelgés vádja, de a közlés oka az írás második része, amelyben Hanusz úr a „Trianon”-cikkre reagál. Meggyőződésem, hogy egy évforduló révén töprengeni kell, főként olyan közösségben, amely *eo ipso* különösképpen érzékeny az adott témára. (Ha nincs mi után töprengeni, akkor megemlékezni sincs miről.) Ezért tölt el örömmel Hanusz Gyula úr levele. Köszönöm.

És előre is köszönünk minden levelet, véleményt: a kritizáló, kifogásoló szavakat is. Örömmel közlünk más írásokat is (csak lehetőleg ne vers legyen).

a szerk.

*****

Konferencia harmadszor

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület immár harmadik alkalommal rendezi meg egyházi konferenciáját.

A konferencia társrendezője a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása, valamint az Armenia Örmény-Magyar Baráti Társaság (Kolozsvár).

A millennium évében Budapesten kerül sor a konferenciára, szeptember 29-október 1 között. Az érdeklődőket a hazai örménység ez alkalommal több, budapesti rendezvényre invitálja, amelyek a "**Magyarörmény Kulturális Napok Budapesten**" címet viselik.

A magyarországi örménység túlnyomó többségét képviselő, jórészt Erdélyből származó magyarörményekről kívánnak ismereteket nyújtani, bemutatóva kultúrájukat, hagyományaikat.

A konferencia címe:

"A 300 éves örmény szertartású római katolikus egyház és közösségei Magyarhonban régen és ma".

A tervezett program:

szeptember 29. (péntek)

Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Műv. Ház (IX.ker. Toronyház u. 17/b. a Pöttyös utca metróállomásnál)

9.00 - regisztráció

9.30 - kiállítás megnyitása (*Örmény nemesi családok címerei*)

10.00 - a konferencia megnyitása -10-20 perces előadások

12.00 - 12.30 - ebédszünet, közben sajtótájékoztató

13.30 -16.00 - a konferencia előadásai

Helyszín: II. ker. Marczibányi téri Művelődési Ház (II. ker., Marczibányi tér 5/a)

18.00 - kiállítás megnyitása: *Velünk élő kultúrák: Örmények*, valamint két könyvbemutató

Fogadás: erdélyi örmény ételek

Szeptember 30. (szombat)

Helyszín: IX. ker. Dési Huber István Műv. Ház

9.00 - 13.00 - a konferencia előadásai és zárás

Helyszín: XI. ker. Fonó Budai Zeneház, Sztregova u. 3.

16.00 - kiállítás megnyitása: *A Dél-Alföld magyarörményei, 1848-1849 c.* kiállítás megnyitása,

17.00 - emlékműsor *1849 október 6. Arad* címen, ünnepi szónok: Lászlóffy Aladár.

Október 1. (vasárnap)

9.00 - a Szent Korona és a koronázási jelvények megtekintése a Parlamentben (a korlátozott létszám miatt jelentkezés az Egyesület székhelyén)

Helyszín: Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség (Budapest, XI. ker. Orlay u. 6.)

11.00 - szentmise a Szamosújvári Egyházi Kórus részvételével, ezután múzeumlátogatás az örmény múzeumban.

A nagyszabású rendezvénysorozatra Erdélyből, Ausztriából és hazánk különböző tájairól érkeznek vendégek, egyházi és világi közösségek képviselői, vezetői.

A találkozás módot ad arra, hogy az új évezred küszöbén átgondoljuk közös dolgainkat.

Szeretnénk bemutatni - az Európában talán legrégebbi - az erdélyi örmény gyökerűek hazai közösségét, amelynek tagjai, bár ősi nyelvüket elvesztették s magyar anyanyelvűekké váltak, gyökereikre büszkék, egyházukhoz, hagyományaikhoz, kultúrájukhoz hívek, jogaikhoz kitartóan ragaszkodnak.

*****

- Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

- Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Székhelye: 1015. Budapest Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.

Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (I) 201-2401